KOMENTAR

na

Predlog strategije intelektualne svojine za period od 2016. do 2020. godine

SADRŽAJ:

Uvod **3**

Strategija za ograničavanje onlajn sloboda, inovacija i pristupa znanju 3

Ko je bio uključen u proces pripreme Predloga strategije? 4

Generalni komentar u odnosu na pitanja pristupa znanju, slobode informisanja, inovacija, obrazovanja, kulturnog razvoja i pristupa osoba sa posebnim potrebama 5

Odnos Predloga strategije i evropskog prava - da li će se postići harmonizacija? 6

Analiza uticaja na primeru autorskih prava 7

Kritika strateškog pristupa Predloga strategije **8**

Autorska prava i informaciona era u Evropskom pravu 8

Da li su efekti mera ekonomski opravdani? 10

Sloboda izražavanja i sloboda pristupa znanju 12

Privatnost i zaštita podataka o ličnosti 14

Vladavina prava i efikasnost pravosuđa 15

Zaključak 16

Šansa koja se ne sme propustiti: reforma intelektualne svojine za digitalno doba **16**

Kulturno nasleđe, muzeji, biblioteke i arhivi 18

Obrazovanje 20

Nauka i tehnološki razvoj 20

Pristup znanju osoba sa invaliditetom 22

Zaštita slobode izražavanja uključujući i medijske slobode 23

Zaključak **24**

1. Sažetak

Ovaj dokument sadrži komentare na Predlog strategije intelektualne svojine u Srbiji za period od 2016. do 2020. Kao oblikovan i uređen skup primedbi i analiza više različitih organizacija i institucija zainteresovanih za dobra sistemska rešenja u ovoj oblasti, Komentar nadležnim institucijama dostavlja SHARE Fondacija u zajedničko ime.

Opšti zaključak Komentara utvrđuje da je Predlog strategije intelektualne svojine izrađen mimo zainteresovane javnosti, bez konsultacija sa različitim, javnim i privatnim akterima čije će poslovanje trpeti neposredan uticaj predložene strategije. Pojedina rešenja Predloga nalaze se u koliziji sa ustavnim i zakonskim okvirom Republike Srbije, te odstupaju sa puta harmonizacije domaćeg pravnog poretka sa evropskim tekovinama.

Predloženi strateški tekst potpuno izostavlja čitav spektar delatnosti i načela od javnog interesa, kao što su, između ostalog, slobodan pristup znanju i zajedničkom nasleđu, sloboda izražavanja u onlajn okruženju, informaciona privatnost te razvoj inovacija, kreativnih industrija i IT preduzetništva.

Autori Predloga promovišu mere za zaštitu intelektualne svojine koje bi mogle ugroziti Ustavom i zakonima zaštićena prava građana i narušiti odnose na slobodnom tržištu. Ne uzimajući u obzir prirodu poslovanja na internetu ni tehničke mogućnosti za izvršenje predloženih mera, Predlog potencijalno ugrožava poslovanje pružalaca usluga informacionog društva a pravosudnom sistemu najavljuje blokadu zahtevima za odlučivanje.

Sporne mere obuhvataju blokiranje i filtriranje sajtova, oduzimanje domena, kreiranje baze “sumnjivih lica” i prikupljanje obaveštajnih podataka, što nije u skladu sa domaćim i evropskim pravnim sistemom. Očekivanje rasta prihoda po osnovu intelektualne svojine sprovođenjem ovakvih mera ne odražava iskustva razvijenih zemalja niti relevantna istraživanja, dok bi troškovi primene i održavanja predloženih mera predstavljali dodatni finansijski teret za internet provajdere, a koji bi na kraju snosili građani Srbije.

SHARE Fondacija i organizacije potpisnice upućuju zahtev nadležnim institucijama da Predlog strategije ekstenzivno prerade u skladu sa iznesenim komentarima, u transparentnoj proceduri i u skladu sa proklamovanim načelom saradnje institucija državne uprave sa zainteresovanom javnošću.

2. Uvod

Komentar koji sledi pripremljen je kolaborativno, kroz interdisciplinarni pristup, za manje od sedam radnih dana. Planiranje, organizovanje, vođenje i kontrola su bili otvoreni, spontani i decentralizovani među akterima koji su imali i želje i mogućnosti da im se posvete.

Uprkos ograničenim resursima, koji su za posledicu imali i određenu terminološku nekonzistentost i metodološku neusklađenost, sigurni smo da je Komentar izuzetno korisna smernica za preradu Predloga strategije kako bi se došlo do optimalnog strateškog okvira Intelektualne svojine usaglašenog sa konkurentnim vrednostima.

Komentare je podržalo 27 organizacija iz brojnih sektora koji su bili zanemareni u Predlogu strategije. Uredničko oblikovanje Komentara preuzeo je na sebe tim SHARE Fondacije.

Istraživanje za pripremu Komentara je sprovedeno zahvaljujući sadržajima dostupnim na internetu.

2.1. Strategija za ograničavanje onlajn sloboda, inovacija i pristupa znanju

Predlog strategije intelektualne svojine za period od 2016. do 2020. godine podnelo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja vladinom Odboru za privredu i finansije, koji je početkom meseca odredio sprovođenje javne rasprave o Predlogu, u periodu od 3. do 22. novembra 2016.[1]

Između ostalog, predloženim tekstom predviđeno je da se omogući uklanjanje "spornih" sajtova, bez razlikovanja vrste i namene sadržaja koji se osporava; blokiranje i zaplena domena sajtovima koji omogućavaju kršenje prava intelektualne svojine; prikupljanje podataka o uplatama od platformi za plaćanje preko interneta, kao i od provajdera usluga za onlajn oglašavanje; oduzimanje imovine i tome slično.

Dodatno, predviđa se stvaranje baze obaveštajnih podataka koja bi između ostalog sadržala podatke o lokacijama i sumnjivim licima, kojoj bi putem interneta mogle da pristupe sve institucije za sprovođenje prava intelektualne svojine.

Predlog strategije proklamuje efikasno sprovođenje pozitivno-pravnog okvira u oblasti Intelektualne svojine bez uzimanja u obzir suprostavljenih pravnih interesa, od kojih mnogi imaju efikasne mehanizme sprovođenja, što implementaciju Predloga strategije u praksi može ograničiti i onemogućiti. Predložene mere su ne samo protivustavne i neusklađene sa evropskim pravom, već i komplikovane, skupe, neefikasne i nepravično raspoređene. Interes slobodnog pristupa znanju, slobode informisanja, inovacija, obrazovanja, kulturnog razvoja i pristupa osoba sa posebnim potrebama, u potpunosti je zapostavljen.

[1] Informacija o javnoj raspravi http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2016/11/Javna-rasprava-strategija.pdf; Predlog strategije http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/Strategija-intelektualne%20-svojine-2016-2020-v20161102%20.pdf

2.2. Ko je bio uključen u proces pripreme Predloga strategije?

Upozoravamo na netransparentan proces izrade Predloga strategije u oblasti koja se tiče niza različitih aktera – od aktivista za ljudska prava i slobode, preko muzejskih i bibliotečko-arhivskih i obrazovnih institucija, kreativne industrije i IT preduzetnika, do privatnog sektora koji će snositi teret mera (hosting, internet provajderi, finansijski sektor, onlajn advertajzing, itd).

Iz raspoloživih objava na sajtovima državnih organa uključenih u proces (Vlada Srbije, nadležno Ministarstvo, Zavod za intelektualnu svojinu), nije moguće ustanoviti ko je i kada učestvovao u izradi Predloga stategije. Jedina javno dostupna informacija glasi da su Predlog strategije sačinili Radna grupa za izradu nacionalne strategije za razvoj intelektualne svojine u oblasti sprovođenja prava intelektualne svojine - koju je osnovalo Koordinaciono telo za efikasnu zaštitu prava intelektualne svojine („Službeni glasnik RS”, br. 121/14, 18/15 i 48/16) - i zamenik rukovodioca Koordinacionog tela, vršilac dužnosti direktora Zavoda za intelektualnu svojinu Vladimir Marić. Uzimajući u obzir da se u samom Predlogu strategije naglašava da se Koordinaciono telo još uvek nije sastalo, ostaje nejasno da li je uspostavljanje Radne grupe zasnovano na pravu. Dodatno, potpuno je netransparentno ko su preostali članovi Radne grupe i čije je mišljenje uzeto u obzir prilikom izrade Predloga strategije. Činjenica da u postupku javne rasprave o ovako značajnom strateškom dokumentu nije organizovan javni skup na kome bi se mogla izneti drugačija mišljenja, dalje budi sumnju u transparentnost procesa i dobru veru predlagača da svi zainteresovani akteri budu uključeni u proces izrade Predloga strategije.

Donošenje strategije pri samom kraju prve godine perioda na koji se odnosi potvrđuje zabrinjavajući trend “hitnog postupka”[2] u javnim politikama gde se, uprkos brojnim sektorskim institucijama i službama, programi i planovi donose u poslednji čas, bez blagovremenih konsultacija sa zainteresovanom javnošću.

2.3. Generalni komentar u odnosu na pitanja pristupa znanju, slobode informisanja, inovacija, obrazovanja, kulturnog razvoja i pristupa osoba sa posebnim potrebama

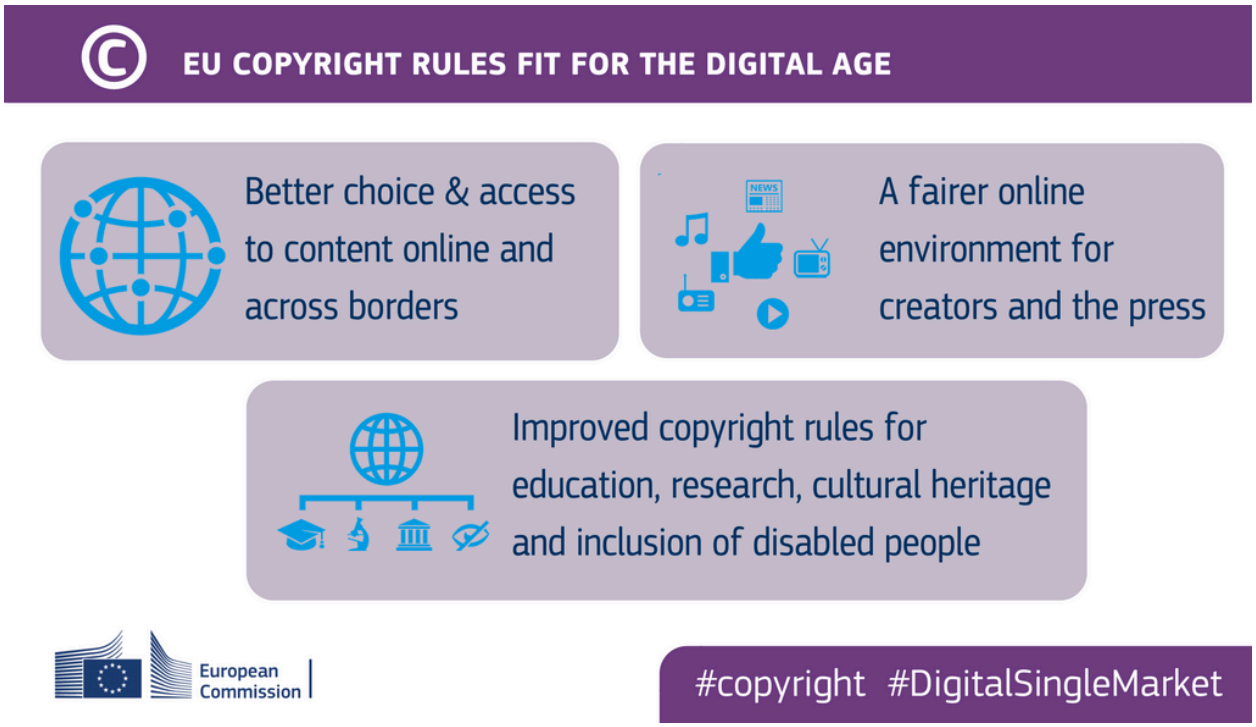
U tekstu Predloga strategije, izloženom na 40 strana, nijednom se ne pominju pojmovi poput kulture, znanja, digitalizacije, biblioteka, inovacije, obrazovanja i njima srodnih, što ukazuje da su autori ravnodušni za javni interes koji se ogleda u slobodnom pristupu znanju, slobodi izražavanja u onlajn okruženju, informacionoj privatnosti i ukupnom ekosistemu za razvoj inovacija, kreativnih industrija i IT preduzetništva. Podvlačimo da proces digitalizacije kulturnog nasleđa, arhivske, bibliotečke i muzejske građe, stoji u mestu, dobrim delom usled nerešenih pitanja izuzetaka od autorskog prava.

[2] Zakoni po hitnom postupku – potreba ili zloupotreba
http://www.istinomer.rs/clanak/1148/Zakoni-po-hitnom-postupku-%E2%80%93-potreba-ili-zloupotreba

Važno je napomenuti da bi usvajanje strategije u trenutku kada reforma zaštite intelektualne svojine u Evropskoj uniji izaziva značajne kontroverze[3], moglo da stvori brojne prepreke u daljem razvoju ovih politika u Srbiji.

Proklamovani cIljevi reforme regulatornog okvira autorskih prava u okviru EU ogledaju se u prilagođavanju digitalnom dobu s obzirom na sledeća načela:[4]

1. Raznovrsnost izbora i pristupa sadržajima onlajn i bez obzira na granice;
2. Unapređenje pravila autorskog prava koja se tiču obrazovanja, inovacija, kulture i položaja ljudi sa posebnim potrebama; i
3. Pravednije i održivo tržište za stvaraoce, kreativne industrije i medije.

2.4. Odnos Predloga strategije i evropskog prava - da li će se postići harmonizacija?

Napredak Srbije u pravcu evropskih integracija doveo je do višeg stepena harmonizacije nacionalnog zakonodavstva u oblasti intelektualne svojine sa pravnim tekovinama EU. Međutim,

[3] EU Copyright Directive – privatised censorship and filtering of free speech
https://edri.org/eu-copyright-directive-privatised-censorship-and-filtering-of-free-speech/
[4] Modernisation of the EU copyright rules
https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/modernisation-eu-copyright-rules

u Izveštaju o napretku Srbije koji je Evropska komisija objavila u novembru 2016. godine[5], konstatuje se da nije došlo do napretka i da Srbija treba da dodatno uskladi Zakon o autorskom pravu, Zakon o topografijama poluprovodničkih proizvoda, Zakon o patentima i Zakon o žigovima sa pravnim tekovinama Evropske unije, a između ostalog i sa Direktivom o sprovođenju prava intelektualne svojine. Bez postavljanja pravnog okvira koji je usklađen sa evropskim propisima u ovoj oblasti, ni sprovođenje prava, što je Glavni cilj ovog Predloga, neće moći da bude ostvaren u punom obimu. Mere za postizanje Glavnog cilja su:

- Nastavak usklađivanja nacionalnog zakonodavstva u oblasti intelektualne svojine sa pravnim tekovinama EU i pristupanje međunarodnim ugovorima o pravima intelektualne svojine koji se pominju u Aneksu A;
- Praćenje prakse i rezultata sprovođenja prava intelektualne svojine u EU.

Iako je usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa propisima Evropske unije značajan korak ka harmonizaciji i stvaranju jedinstvenog tržišta koji pruža podjednaku zaštitu svim autorima na nivou EU, Predlog strategije bi trebalo da bude mnogo precizniji na koje se tačno zakone misli i koje osnovne principe zakoni treba da sadrže.

2.5. Analiza uticaja na primeru autorskih prava

Autorska prava zaštićena su mnogobrojnim direktivama koje bi konačna verzija Strategije svakako trebalo da posebno navede i uzme u obzir, te obaveže nadležne državne organe da, u saradnji sa nevladinim sektorom i ekspertima iz ove oblasti, pripreme Analizu rizika mogućeg uticaja predloženih zakonskih rešenja na polje zaštite autorskih prava u Srbiji. Na ovaj način bi se utvrdili mogući rizici kako za zaštitu autorskih prava tako i za otvoreni pristup znanju i stvaralaštvu i drugim značajnim vrednostima.

Na nivou EU trenutno je najznačajnija tzv. Direktiva za informaciono društvo.[6] Poslednja je doneta i često se naziva horizontalnom direktivom, jer je njen cilj da popuni pravne praznine nastale fragmentisanim uređenjem oblasti autorskih prava u prošlosti. Pored toga, usvojeno je i niz srodnih Direktiva iz ove oblasti.[7]

---

[5] Nezvaničan prevod teksta izveštaja http://seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji_novembar_16.pdf

[6] Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EN:HTML

[7] Satelitsko-kablovska Direktiva http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0083:EN:HTML, Softver Direktiva http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:111:0016:0022:EN:PDF, Direktiva o databazama http://eur-lex.europa.eu/lexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0009:EN:HTML, Direktiva o iznajmljivanju i posuđivanju http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006L0115, Direktiva o pravu sleđenja http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/resale-right/index_en.htm, Direktiva o delima nedostupnog titulara http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF, Direktiva o trajanju zaštite http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/term-protection/index_en.htm#maincontentSec1, Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava i licenciranje za više državnih područja

Ove Direktive uređuju posebne oblasti ljudskog stvaralaštva i veoma je značajno da ih konačna verzija strategije posebno navede, iz prostog razloga što to budućim zakonodavcima ukazuje na širinu ove oblasti i specifičnosti regulisanja pojedinih oblika autorskih dela. Zakon o zaštiti autorskih i srodnih prava više puta je usklađivan sa međunarodnim konvencijama iz ove oblasti, što je svakako pohvalno, ali treba imati na umu da je Evropska unija pristupila samo nekim od ovih ugovora (TRIPS Agreement) te da je samo tim ugovorima pravno obavezana. Zbog toga nije retko da pojedina rešenja evropskog zakonodavstva budu drugačija od onih usvojenih u međunarodnim dokumentima. Imajući u vidu dugu pravnu tradiciju usvajanja i primene međunarodnih ugovora iz ove oblasti, smatramo da bi konačna strategija svakako trebalo da predvidi pristupanje i primenu ostalih međunarodnih dokumenata, ali i da uzme u obzir rešenja predložena evropskom regulativom. Na taj način bi se izbegla pravna nesigurnost i prepreke u pristupanju jedinstvenom evropskom tržištu.

Usled svega navedenog, preporuka je da pre same harmonizacije zakonodavstva, buduća strategija predvidi meru kao što je Analiza rizika primene određenih Direktiva iz oblasti i drugih značajnih izvora evropskog prava koji regulišu oblast intelektualne svojine. Iako su takve analize vršene ranije, one usled ekspanzije globalnog digitalnog okruženja više nisu relevantne. Uzimajući u obzir da većina normi iz Direktiva nije pravno obavezujuća za države članice, Srbija ima pravo i treba da pronađe najbolji način i meru usklađivanja zakonodavstva sa regulativom iz ove oblasti a strategija bi bila obavezna da na to ukaže. Za početak bi bilo značajno da se usklade termini i značenje posebnih reči iz evropskog regulatornog okvira sa srpskim zakonodavstvom i da se usvoje obavezne odredbe Direktiva, a naročito one koje pružaju veću zaštitu građanima (npr. čl. 6 i 8 iz Direktive o zaštiti baza podataka) kao i veću zaštitu ljudskih prava i ostalih legitimnihg interesa (pre svega čl. 5 Direktive za informaciono društvo).

3. Kritika strateškog pristupa Predloga strategije

Predlog strategije proklamuje efikasno sprovođenje pozitivno-pravnog okvira u oblasti intelektualne svojine bez uzimanja u obzir suprostavljenih pravnih interesa, postojeće sudske prakse, karakteristika interneta i tehničkih i finansijskih resursa za sprovođenje ambicioznih planova kontrole digitalnog prostora .

3.1. Autorska prava i informaciona era u evropskom pravu

Prilikom odabira strateškog pristupa i novopredloženih mera, Predlog strategije bi trebalo da uzme u obzir analizu presuda Suda pravde Evropske unije (CJEU) koji je zbog nedorečenosti Direktiva više puta odigrao značajniju ulogu od samih Direktiva. Presude u nastavku će pokazati ograničenja u sprovođenju autorskih prava, a naročito prilikom uklanjanja “spornih” sajtova, kao i blokiranja domena sajtovima koji omogućavaju kršenje prava intelektualne svojine.

---

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0026 i Direktiva o sprovođenju http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0048R(01)

Najpre ćemo navesti primer presude *C-128/11 UsedSoft v Oracle*[8] u kojoj je Sud doneo odluku koja će značajno uticati na tržište kompjuterskih programa, a možda i ostalih autorskih dela kada je reč o distribuciji i prodaji. U ovoj presudi Sud je odlučio da je dozvoljeno prodavati kopije kompjuterskih programa preuzetih sa interneta pod licencom neograničenog korišćenja, a koja podrazumeva prenošenje vlasništva nad tom kopijom. Vlasnici licencirane kopije programa imaju pravo da ga preprodaju dalje, što je omogućilo pojedinim kompanijama iz Holandije kao što je UsedSoft da preprodaju malo starije verzije programa koji više nisu bili potrebni pojedinim firmama.

Takođe, CJEU je 2014. godine doneo odluku koja se tiče obaveze za internet provajdere (ISP) da blokiraju pristup veb stranicama koje krše autorska prava. Presuda je doneta u slučaju *C-314/12 UPC Telekabel v Constantin Film i Wega Film*.[9] U ovom slučaju, dve austrijske kompanije koje se bave filmskom produkcijom su zatražile od ISP-a "Telekabel" da blokira pristup vebsajtu kino.to zbog omogućavanja ilegalnog preuzimanja filmova u autorskom vlasništvu tih kompanija. Odlukom Privrednog suda u Austriji, ISP-u je naloženo da zabrani pristup domenu veb stranice, IP adresi, kao i drugim IP adresama o kojima je ISP imao saznanja. Presuda CJEU u ovom slučaju je važna zbog činjenice da se prvi put utvrđuju principi i ograničenja koje sudovi u državama članicama EU moraju da poštuju pri izdavanju naloga internet provajderima da blokiraju pristup veb stranicama radi zaštite autorskih prava. Naime, prilikom izricanja mere blokiranja, sudovi moraju da vode računa da se takvom merom postiže "pravičan balans" između zaštite autorskih prava, sa jedne strane, kao i prava na slobodu izražavanja, razmenu ideja i informacija, zaštićenu relevantnim dokumentima (Evropska konvencija o ljudskim pravima) i prava da se ISP slobodno bave svojim poslom bez neopravdanih povećanja troškova, sa druge strane. U praksi koja je postojala do trenutka donošenja ove presude, ISP su tretirani kao posrednici *(intermediaries)* koji zbog toga nisu bili odgovorni za nelagalan sadržaj koji postavljaju treća lica. U ranijim presudama, Evropski sud pravde se već bavio ovom temom. Recimo, u presudi *Sabam-Scarlet*[10] u vezi sa internet filterima koji na opšti način blokiraju pristup sadržaju koji krši autorska prava, odlučeno je da ISP ne rade u korist nosioca prava (uključujući i nosioce autorskih prava) već su tržišno orijentisani, te zbog toga ne smeju biti dužni da ulažu veća finansijska sredstva i sprovode aktivnosti radi zaštite prava trećih lica. Dalje, efekti mera se ne bi ograničili samo na ISP, već bi sistem filtriranja ugrozio i fundamentalna prava korisnika njihovih usluga, tj. pravo na zaštitu podataka o ličnosti i slobodu da primaju i šalju informacije, garantovana članovima 8 odnosno 11 EU Povelje o osnovnim pravima.[11]

---

[8] UsedSoft GmbH v. Oracle International Corp.
http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=124564&doclang=EN
[9] UPC Telekabel Wien GmbH v Constantin Film Verleih GmbH, Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH
http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149924&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=237336
[10] Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)
http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=115202&doclang=en
[11] Charter of Fundamental Rights of the European Union
http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

Ukratko, nacionalni sudovi mogu naložiti blokiranje veb strana provajderima zbog povrede autorskih prava, samo ako se može postići pravičan balans između:

1. prava ISP da neometano obavljaju delatnost, i
2. prava na uživanje osnovnih ljudskih prava i sloboda.

Kada je u pitanju pravo da ISP slobodno posluju, to se odnosi na mogućnost da primene mere koje su najbolje prilagođene njihovim resursima i mogućnostima, a koje su u skladu sa ostalim obavezama i izazovima na koje će naići u obavljanju svojih aktivnosti. Ovo znači da se od provajdera ne može očekivati da snose značajne troškove ili da ulažu u kompleksna tehnička rešenja. Dalje, provajderu se mora pružiti prilika da dokaže da je primenio sve razumne mere kako bi bio isključen od odgovornosti. ISP se ne može smatrati odgovornim ako korisnik uspe da zaobiđe tehničke mere blokade i nastavi da pristupa 'piratizovanom' sadržaju.

Što se tiče poštovanja osnovnih ljudskih prava, CJEU nalaže da mere blokiranja pristupa veb stranicama ne smeju nepotrebno lišiti korisnika mogućnosti zakonitog pristupa informacijama koje se nalaze na internetu. Drugim rečima, mere koje ISP preduzima moraju biti strogo ciljane, tj. moraju biti usmerene ka zaustavljanju kršenja autorskih prava, ali bez uticaja na korisnike koji koriste usluge ISP za legalno pristupanje informacijama na internetu. U suprotnom slučaju, CJEU navodi da bi "*mešanje [provajdera] u slobodu informisanja tih korisnika bilo neopravdano u svetlu cilja kome se teži*". Iako se ovaj princip čini prihvatljivim, mora se imati na umu da je nedozvoljen sadržaj koji krši autorska prava često dostupan na sajtovima i društvenim mrežama koje ljudi prevashodno koriste za dozvoljene potrebe. Zato se u praksi mogu javiti problemi jer je veoma teško, a ponekad i neizvodljivo za ISP da blokiraju tačno određenu stranicu/URL, ili će to iziskivati velike troškove neproporcionalne cilju koji se želi postići. Isti problem ne postoji kada je reč o velikim platformama gde postoji već ustanovljena procedura za uklanjanje nedozvoljenog sadržaja po prijavi (*notice-and-takedown*[12]) koju sprovode administratori ili menadžeri strane.

Zanimljivo je da je CJEU u svojoj odluci priznao da blokiranje veb stranica nije efikasno rešenje za izolaciju stranica sa nedozvoljenim sadržajem: *"Moguće je da sredstvo za potpuno zaustavljanje kršenja prava intelektualne svojine ne postoji ili nije praktično dostupno, zbog čega neke mere koje su preduzete mogu da budu zaobiđene na jedan ili drugi način*".

Ovo je samo nekolicina u nizu presuda kojima je Sud pomerio granice shvatanja i tumačenja Direktiva.

3.2. Da li su efekti mera ekonomski opravdani?

[12] Sloboda govora, razmena sadržaja & odgovornost u online prostoru: posrednici & "Notice and takedown" procedura
http://shareconference.net/sh/defense/sloboda-govora-razmena-sadrzaja-odgovornost-u-online-prostoru-posrednici-notice-and-takedown

Smatramo da nije utemeljena argumentacija da će stroge mere u Predlogu strategije podstaći povećanje prihoda po osnovu intelektualne svojine, ako se uzme u obzir ko će snositi troškove primene i održavanja predloženih mera, poput blokiranja sajtova. Internet provajderi i drugi pružaoci usluga informacionog društva, koji uglavnom nisu nosioci prava intelektualne svojine, podneli bi najveći finansijski teret uvođenjem tehničkih blokada onlajn sadržaja, a posledično i krajnji korisnici zbog mogućeg povećanja cena usluga.

SHARE Fondacija je krajem 2014. uradila analizu ekonomskih efekata uvođenja filtriranja i blokiranja interneta u Srbiji[13], povodom najava izmena i dopuna Zakona o igrama na sreću koji ipak nije usvojen. I tada smo upozoravali da bi stupanje na snagu takvih odredbi dovelo do stvaranja mogućnosti za potpunu kontrolu onlajn sadržaja kojima može da se pristupi na teritoriji Srbije, bez urađene analize ekonomskih efekata.

Već smo pisali o presudama Suda pravde Evropske unije (CJEU) *Constantin Film* i *Sabam-Scarlet* u delu o evropskom pravu (2.1). Iz pregleda ovih odluka jasno je da Sud pravde rezonuje da je nametanje obaveze internet provajderima da filtriraju i blokiraju sadržaje potpuno nerazumno sa aspekta njihovog poslovanja. U odluci *Sabam-Scarlet*, CJEU ističe da bi sistem filtriranja podrazumevao monitoring svih elektronskih komunikacija ostvarenih posredstvom mreže ISP, koji nema vremensko ograničenje i nije usmeren ka zaštiti samo postojećih autorskih dela, već i budućih (paragraf 47). Stoga je stav Suda da bi tako nametnuta mera ozbiljno ugrozila slobodu poslovanja provajdera, koji bi bili u obavezi da instaliraju komplikovan i skup sistem o svom trošku, što bi bilo u suprotnosti i sa odredbama člana 3(1) Direktive EU 2004/48 o sprovođenju prava intelektualne svojine[14], kojima je previđeno da mere za zaštitu prava intelektualne svojine ne smeju biti nepotrebno komplikovane ili skupe.

Iskustvo mere blokiranja sajtova kojima se krše prava intelektualne svojine možemo ilustrovati na primeru Australije, čiji je Senat 2015. godine usvojio izmene Zakona o autorskim pravima.[15] Nosiocima prava intelektualne svojine je omogućeno da od suda traže blokiranje sajtova čija je primarna uloga olakšavanje kršenja prava intelektualne svojine. Zakonska rešenja su bila predmet brojnih kritika stručne zajednice, među kojima se najviše isticalo pitanje blokiranja sajtova sa legalnim sadržajem, koji mogu da budu blokirani greškom. Kao primer je naveden slučaj kada je australijska Komisija za obezbeđenje ulaganja (ASIC) greškom blokirala oko 250.000 neškodljivih sajtova, želeći da blokira samo jedan.[16] Još 2008. godine se u Australiji

[13] Analiza uvođenja filtriranja Interneta u Srbiji
http://www.shareconference.net/sh/defense/analiza-uvodenja-filtriranja-interneta-u-srbiji
[14] Directive 2004/48/EC
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:195:0016:0025:EN:PDF
[15] Australian senate passes controversial anti-piracy, website-blocking laws
http://www.smh.com.au/digital-life/digital-life-news/australian-senate-passes-controversial-antipiracy-websiteblocking-laws-20150622-ghuorh.html
[16] How ASIC's attempt to block one website took down 250,000
http://www.smh.com.au/technology/technology-news/how-asics-attempt-to-block-one-website-took-down-250000-20130605-2np6v.html

vodila rasprava o ekonomskim efektima filtriranja interneta[17], pa je argumentacija išla od prevelikih troškova za male internet provajdere do gubitka novca kompanija čiji su legalni sajtovi nehotice blokirani. Testiranje internet filtera je pokazalo da je na milion postojećih sajtova čak 10.000 slučajno blokirano.

Primena spornog zakona, u kontekstu troškova i ekonomske opravdanosti, u Australiji je tokom 2016. otvorila novu debatu u vezi sa troškovima implementacije blokada.[18] Kompanije *Foxtel* i *Village Roadshow* su ranije ove godine zatražile od suda blokiranje sajtova za onlajn deljenje fajlova (The Pirate Bay, Torrentz, isoHunt...). Australijski provajderi su saopštili da neće ulagati žalbe na naloge za blokiranje i dodali da smatraju da ne treba da snose troškove blokiranja sajtova. Provajderi su takođe objavili procene troškove blokade: provajder TPG je naveo da bi blokiranje koštalo 50 dolara po domenu, dok je recimo kompanija M2 iznela znatno veću finansijsku procenu - od 400 do 800 dolara po domenu. Analiza u Ujedinjenom Kraljevstvu iz 2014. godine ukazala je na trošak blokiranja od oko 14.000 funti po sajtu, uz dodatnih 3.600 funti godišnje za održavanje blokade zbog promena IP adresa i URL adresa sajtova.[19]

Kada se uzme u obzir broj sajtova koji bi potencijalno mogli da budu blokirani, kao i da administratori spornih sajtova mogu registrovati gotovo neograničen broj *top-level* domena, generičke (.net, .com, .info, itd) ali i domene rezervisane za države i teritorije (.to, .co, .tk, itd), troškovi blokiranja samo jednog sajta već nisu zanemarljivi za manje internet provajdere. Dakle, manji internet provajderi bi na taj način bili stavljeni u teži položaj u odnosu na velike internet provajdere u Srbiji. Pregled tržišta elektronskih komunikacija u prvom i drugom kvartalu 2016. koji je objavio RATEL ukazuje da dva internet provajdera, SBB i Telekom Srbija, imaju učešće od čak 70 odsto.[20] Ako bi se provajderima nametali dodatni troškovi koji bi im otežali da budu konkurentni, tržište bi se još više centralizovalo, što nikako ne pogoduje korisnicima interneta u Srbiji, koji bi posledično plaćali veću cenu usluga.

Dodatno pitanje jesu administrativni troškovi primene mera, odnosno troškovi novih ili postojećih državnih organa koji bi kontrolisali primenu predloženih mera. Francuska je imala loše iskustvo sa “Hadopi” zakonom za zaštitu prava intelektualne svojine, koji je uveden 2009. godine da bi samo četiri godine kasnije prekinula sa primenom kontroverzne mere zabrane pristupa internetu.[21] Jednom od mera ovog zakona bilo je predviđeno da se individualni korisnici najpre

[17] The high price of internet filtering
http://www.abc.net.au/news/2008-10-24/the-high-price-of-internet-filtering/552148
[18] Burden of cost again a hurdle in latest piracy crackdown
http://www.news.com.au/technology/online/piracy/burden-of-cost-again-a-hurdle-in-latest-piracy-crackdown/news-story/93fddb8e91fc89a372592f8f9db1c4b7
[19] The Cost of Getting UK ISPs to Block a Website via Court Order
http://www.ispreview.co.uk/index.php/2014/10/cost-getting-uk-isps-block-website-via-court-order.html
[20] Pregled tržišta elektronskih komunikacija
http://www.ratel.rs/upload/Pregled%20tr%C5%BEi%C5%A1ta%20elektronskih%20komunikacija%20za%201.%20i%202.%20kvartal%202016.%20godine.pdf
[21] France drops controversial 'Hadopi law' after spending millions
https://www.theguardian.com/technology/2013/jul/09/france-hadopi-law-anti-piracy

dva puta upozore za kršenje prava intelektualne svojine putem interneta, a da im se za treći prekršaj onemogući pristup internetu. Država je potrošila milione evra na agenciju koja je trebalo da kontroliše primenu zakona, a samo je jedna osoba kažnjena novčanom kaznom od 150 evra i isključenjem pristupa internetu na 15 dana. Primenu zakona otežala je odluka Ustavnog veća, najvišeg suda u Francuskoj, koji je pristup internetu proglasio osnovnim ljudskim pravom.

3.3. Sloboda izražavanja i sloboda pristupa znanju

Posledice predloženih mera mogle bi biti izuzetno nepovoljne po slobodu izražavanja na internetu, odnosno slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Stoga je opravdana zabrinutost nad mogućnošću da predloženi okvir regulative, ne uzimajući u obzir prirodu arhitekture interneta, potpuno provizorno određuje mere represije i prosuđuje da je stepen društvene opasnosti dovoljno veliki za primenu mera koje ugrožavaju osnovna ljudska prava.

Prilikom uređivanja određenog tržišta, država i nadležni organi poseduju ovlašćenja da uvedu različite mere zaštite kako bi unapredili ostvarivanje prava intelektualne svojine. Međutim, mera za postizanje cilja "Sprovođenje prava intelektualne svojine na Internetu" iz Predloga strategije, ne može biti održiva ukoliko se njome, protivno Ustavu i međunarodnim konvencijama (u ovom slučaju najznačajnija je Evropska konvencija o ljudskim pravima), ugrožavaju zagarantovana ljudska prava. Koliko god se autori Predloga strategije trudili da objasne da je u pitanju regulisanje tržišta intelektualne svojine, ne može se izbeći činjenica da će se takva regulacija sprovoditi kroz protivustavno ograničavanje slobode informisanja, a sve na osnovu propisanih mera kao što su blokiranje vebsajtova i mogućnost zaplene domena.

S obzirom na samu arhitekturu interneta i način na koji on funkcioniše, jasno je da će u vrlo malom broju slučajeva postojati vebsajt čiji celokupan sadržaj predstavlja kršenje prava intelektualne svojine trećeg lica. Stoga bi mera potpunog blokiranja i zaplene domena određenog vebsajta bila nesrazmerna i neopravdana. Primera radi, vebsajt na kojem se objavljuju informacije i saveti o kulinarstvu, može sadržati jedan link ili video na koji lice koje ga je postavilo nema prava intelektualne svojine. Predlog strategije ne predviđa ovu vrstu distinkcije, stoga iz tehničkih razloga postoji bojazan da bi čitav vebsajt i njegov domen bili predmet uklanjanja i zaplene, iako je sav ostali sadržaj u potpunosti zakonit, čime bi se ograničila prava zagaratovana Ustavom RS i relevantnim zakonima.

Sloboda informisanja, odnosno sloboda medija je zagarantovana Ustavom Republike Srbije čiji član 50, stav 3 predviđa: "*U Republici Srbiji nema cenzure. Nadležni sud može sprečiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to u demokratskom društvu neophodno radi sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka ili narušavanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, sprečavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja zagovaranja rasne, nacionalne ili*

verske mržnje, kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje."[22] Blokiranje pristupa sadržajima na internetu svim građanima Srbije bi predstavljalo faktičku cenzuru. Pravo da se informacije i ideje primaju i šalju se može ograničiti samo na osnovu odluke suda i to pod određenim uslovima, među kojima nije zaštita intelektualne svojine. Takođe, Zakon o javnom informisanju i medijima (čl. 4, st. 5) propisuje da se sloboda javnog informisanja ne sme povređivati zloupotrebom službenog položaja i javnih ovlašćenja, svojinskih i drugih prava, kao ni uticajem i kontrolom nad sredstvima za štampanje i distribuciju novina ili mrežama elektronskih komunikacija koje se koriste za distribuciju medijskih sadržaja.[23]

Ograničavanje slobode izražavanja je potrebno da poštuje trodelni test, odnosno sprovoditi ograničenje samo ako je ono "propisano zakonom, koji je jasan i dostupan svima (*Princip predvidivosti i transparentnosti*), usmereno na zaštitu prava i ugleda drugih, zaštitu nacionalne bezbednosti, javnog reda, ili javnog zdravlja i morala *(Princip legitimnosti)*, a mera ograničenja mora da bude dokazano neophodna i najmanje restriktivna u jasnoj vezi sa ciljem koji želi da postigne *(Princip neophodnosti i proporcionalnosti.)". Z*aštita prava drugih lica legitimna je svrha zbog koje se može ograničiti sloboda izražavanja, ali to ograničenje mora da bude u "srazmeri i u skladu" sa međunarodnim standardima u vezi sa pravom na slobodu izražavanja.

Dakle, osim zakonskog osnova i eventualnog legitimnog cilja, ograničavanje prava moralo bi poštovati princip neophodnosti i proporcionalnosti, što se u predloženim merama ne razaznaje.

Sa druge strane, ukoliko bi predložene mere filtriranja ušle u zakonska rešenja, našli bi se u suprotnosti sa članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, kojim se garantuje pravo na slobodu izražavanja, što uključuje "slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanje i saopštavanje informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice".[24]

Takođe, Smernice za poštovanje ljudskih prava[25] namenjene provajderima internet usluga, koje su izradili Savet Evrope i Asocijacija evropskih internet provajdera (EuroISPA), preporučuju da filtriranje i blokiranje usluga bude legitimno, proporcionalno i transparentno u skladu sa Preporukom Saveta Evrope o merama za promovisanje poštovanja slobode izražavanja i informisanja u vezi sa internet filterima.[26] Ova Preporuka predviđa da države mogu da uvode mere blokiranja ili filtriranja na nacionalnom nivou samo ako su ispunjeni uslovi iz člana 10, stav 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

---

[22] Ustav RS http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf
[23] Zakon o javnom informisanju i medijima
http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2014/2511-14.pdf
[24] Evropska konvencija o ljudskim pravima http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BOS.pdf
[25] Human rights guidelines for Internet service providers
https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805a39d5
[26] Recommendation CM/Rec(2008)6
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d3bc4

3.4. Privatnost i zaštita podataka o ličnosti

Predlog strategije predviđa formiranje baze podataka o obaveštajnim podacima kojoj bi mogli da pristupe sve institucije za sprovođenje prava intelektualne svojine. Zabrinjavajuće je što sam Predlog ne daje nikakavu definiciju obaveštajnih podataka, ali i činjenica da se ovakvi podaci u pravnom okviru Republike Srbiije pre svega vezuju za rad obaveštajnih službi (BIA i VBA), odnosno za pitanja nacionalne bezbednosti. Kada se tome doda da je Predlogom predviđeno da će ''analitičari'' uvidom u ovu bazu moći da ukazuju na lokacije i sumnjiva lica, jasno je da postoji namera da se prikuplja i deli čitav niz osetljivih podataka o ličnosti, odnosno podataka koji govore o ponašanju građana Srbije na internetu i njihovim navikama i preferencijama.

U vremenu nakon otkrića Edvarda Snoudena, kada su sve oči uprte u obaveštajne službe širom sveta, i kada je postalo jasno da ni pitanja nacionalne bezbednosti ne daju legitimitet za masovno prikupljanje ličnih podataka, deluje prosto neverovatna namera pisaca Predloga strategije da formira jednu ovakvu bazu kojoj bi pristup imale desetine državnih organa, a sve zarad zaštite interesa koji ni na koji način ne opravdava ovako intruzivne mere. Iako je sasvim jasno da se određene mere za zaštitu intelektualne svojine moraju uspostaviti, svaka mera mora uzeti u obzir i suprostavljene interese. U tom smislu ovakva mera deluje apsolutno neproporcionalno, s obzirom da predviđa da se građani Srbije odreknu svoje informacione privatnosti zarad zaštite ekonomskih interesa velikih svetskih korporacija, te zaštite postojećeg sistema autorskih prava koji je već decenijama prevaziđen i ni ne štiti interese naših građana. Dodatno, kao jedna od mera predviđeno je da institucije za sprovođenje prava intelektualne svojine treba da uspostave odnose sa kompanijama kao što su VISA, Master Card, PayPal, Google, kako bi od njih prikupljale podatke o obavljenim finansijskim transakcijama i tako sprečavale dalje plaćanje vebsajtovima. Iako se ovakvoj meri može prigovoriti sve već pomenuto, moramo istaći da pomalo neverovatno deluje optimističnost pisaca Predloga strategije koji smatraju da bi velike inostrane kompanije (VISA, Master Card, PayPal, Google) dostavljale našim organima milione osetljivih ličnih podataka, poput finansijskih transakcija građana, imajući u vidu da su ovi podaci u svim sistemima kategorisani kao poslovna tajna, te da je ovim kompanijama privatnost njihovih korisnika jedan od prioriteta i osnov za poslovanje.

Dakle, iako smatramo da bi uspostavljanje ovakvih baza podataka bilo apsolutno neproporcionalno i u suprotnosti sa pravima i interesima građana Srbije, iskoristićemo ovu priliku da pisce Predloga uputimo na neka osnovna pravila u vezi sa formiranjem bilo koje baze podataka o ličnosti, o čemu, izgleda, nije vođeno previše računa prilikom pisanja Predloga:

- Zakonom se mora predvideti osnivanje zbirke podataka o ličnosti, s obzirom da je zakonsko ovlašćenje preduslov za obradu podataka o ličnosti u skladu sa članom 42 Ustava republike Srbije i članom 8 Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, odnosno prikupljanje, držanje, obrada i korišćenje podataka o ličnosti uređuju se zakonom;
- Rukovalac baze podataka o ličnosti mora biti određen Zakonom, odnosno mora biti određeno koji konkretno organ bi bio odgovoran za obradu podataka o ličnosti u skladu

sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti, a nikako se ne može samo predvideti da bi zbirci podataka pristupale sve institucije za sprovođenje prava intelektualne svojine;

- Zakonom moraju biti precizno identifikovani podaci o ličnosti koji će se voditi u okviru zbirke, što znači da nikakvo opšte određivanje podataka nije dozvoljeno;
- Prilikom svake obrade podataka o ličnosti mora se voditi načelom srazmernosti obrade podataka, koje je propisano članom 8 Zakona o zaštiti podataka o ličnosti;
- Postavlja se pitanje opravdanosti pristupa putem interneta kao najbezbednijeg rešenja za bazu koja bi potencijalno sadržala niz osetljivih podataka, sa čim u vezi podsećamo na slučaj Agencije za privatizaciju kada je usled i daje nerazjašnjenih okolnosti baza podataka koja je sadržala lične podatke o preko 5 miliona građana Srbije, bila javno dostupna na internetu i kojoj je mogao pristupiti svako ko je posedovao odgovarajući link.

3.5. Vladavina prava i efikasnost pravosuđa

Ukoliko bi se implementirale prethodno predstavljene mere otvorila bi se mogućnost da brojni nosioci prava intelektualne svojine, kao i organizacije za sprovođenje prava intelektualne svojine, zatrpaju policiju, tužilaštvo i sudove zahtevima za sprovođenje istraga i donošenje naloga za blokiranje vebsajtova, izaziva brigu i u pogledu efikasnosti pravosuđa. Hipotetička situacija u kojoj vlasnik sajta sa spornim linkom podnese sudu dokaz da se link ne nalazi na sajtu, kako bi se doneti nalog obustavio, a zatim vrati sporan link na svoj sajt, pomnožena brojem mogućih slučajeva, nagoveštava da bi procesi mogli da traju godinama bez efektivnog rešenja.

Državi u razvoju, kao što je Srbija, hronično nedostaju kapaciteti za procesuiranje slučajeva povrede autorskih prava putem interneta, te bi se pravosuđe moglo naći zagušeno nebrojenim zahtevima. Pritom treba imati u vidu da su kapaciteti pravosuđa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala skromni i nedovoljni i za potrebe zaštite osnovnih prava i procesuiranja ozbiljnih krivičnih dela.

3.6. Zaključak

Važno je napomenuti da je internet u Srbiji od samog početka bio slobodan i otvoren. Nije postojalo filtriranje internet sadržaja, a korisnici su bili u mogućnosti da slobodno pristupe bilo kom sadržaju na Mreži. Ovakav Predlog strategije nažalost ograničava slobodu informisanja uvođenjem obaveze onemogućavanja pristupa određenim sadržajima, zahtevajući tako od provajdera uspostavljanje skupog tehničkog sistema kontrole i filtriranja koji do danas nije postojao. Ukoliko ovaj Predlog strategije bude bio usvojen i implementiran, internet u Srbji više nikada neće biti isti.

Autistični pristup Predloga strategije ka efikasnom sprovođenu pozitivnog prava, bez analize njegove svrsishodnosti i prilagođenosti realnom i digitalnom okruženju, kao i ignorisanje argumentacije koju su evropski sudovi iznosili na predmetne teme, direktno srlja u

neusaglašenost zakonodavnih rešenja Republike Srbije sa pravom Evropske unije. Predložene mere su jednostavno i nepotrebno komplikovane i skupe[27] a pritom nemaju ni izgleda da budu uspešne. Stoga se čini da harmonizacija sa evropskim pravom, što je postavljeno kao prvi cilj Predloga strategije, neće biti lako postignuta.

4. Šansa koja se ne sme propustiti: reforma intelektualne svojine za digitalno doba

Evropski sistem zaštite autorskih prava koji predviđa da sva ograničenja i izuzeci moraju biti izlistani u okviru zakona, ne odgovaraju potrebama savremenog digitalnog doba. Usled toga većina stvaraoca i korisnika se svakodnevno suočava sa situacijom u kojoj nije u mogućnosti da obavlja svoju uobičajenu delatnost i zadovoljava svoje legitimne interese bez povrede pozitivnog prava, što dalje ograničava interese obrazovanja, kreativnosti i inovacija. Na ovaj način se procesi učenja, istraživanja i razvoja potencijalno kriminalizuju, što ugrožava ove strateške interese i doprinosi pravnoj nesigurnosti.

Kako bi se pravni okvir prilagodio realnosti i potrebama srpskih institucija kulture, obrazovanja, kreativnih i IT industrija, ali i individualnih korisnika interneta koji su uveliko autori brojnih novih i prerađenih dela, strategijom je potrebno predvideti reformu regulative i uključiti čitav niz novih i širokih ograničenja i izuzetaka, kada već ne postoji mogućnost da se odstupi od ovog pravnog okvira kroz pravila koja pružaju fleksibilnost i brže prilagođavanje novonastalim okolnostima internet ekonomije.

Što se tiče ograničavanja autorskih prava iz člana 5 Direktive za informaciono društvo, treba imati u vidu da je samo stav 1 (čl. 48 Zakona o zaštiti autorskih i srodnih prava) obavezan, dok su ostali stavovi i ograničenja ostavljeni državama članicama na izbor. Ovakav princip izazvao je više problema nego što je i sama Evropska komisija mogla da predvidi, pa su mnogobrojni akademski članci i izveštaji pokazali da je takvo rešenje pravno neodrživo. Ukazuje se da bi najcelishodnije bilo kada bi svaka država članica bila u obavezi da usvoji one izuzetke koji pre svega imaju za cilj veći stepen uživanja ljudskih prava, ali uvek imajući u vidu balans koji se mora postići između zaštite autorskih prava i prava korisnika na pristup i uživanje u stvaralaštvu (recital 31). Dodatno, posebno treba imati u vidu član 6 koji je trenutno najveći kamen spoticanja u ovom polju, imajući u vidu da pored postojanja tehničkih mera kojima se sprečava kopiranje, korisnici su i dalje u obavezi da plaćaju i *copy levy* (naknadu za kopiranje). Ovakvo stanje značajno remeti balans između autora i korisnika. Tu svakako treba odabrati ono zakonsko rešenje i kasniju primenu u praksi koja će ovakvo rešenje izbeći. Dodatno, problem je i taj što se svi vidovi ograničenja mogu izbeći ugovorima, što korisnike može ostaviti bez bilo kakve mogućnosti da delo koriste bez autorove dozvole.

Takođe napominjemo da je Evropski parlament u julu 2015. godine usvojio rezoluciju koja se tiče implementacije Direktive 2001/29/EC, odnosno pojedinih aspekata harmonizacije zaštite

[27] član 3(1) Direktive EU 2004/48

autorskih i srodnih prava u informacionom društvu.[28] Poseban odeljak ove rezolucije odnosi se na izuzetke i ograničenja prava intelektualne svojine, te se treba osvrnuti na najvažnije od njih.

Naime, EP u rezoluciji navodi da se izuzeci i ograničenja moraju primenjivati u skladu sa svrhom za koju su ustanovljeni i karakteristikama analognog i digitalnog okruženja. Parlament je stoga pozvao Evropsku komisiju da razmotri postojeće izuzetke i ograničenja kako bi bili bolje prilagođeni digitalnom okruženju, kao i da ojača izuzetke za institucije od javnog interesa, poput muzeja, biblioteka i arhiva, kako bi se promovisao širok pristup kulturnom nasleđu, uključujući i pristup posredstvom onlajn platformi. Zaštita fundamentalnih ljudskih prava kroz izuzetke, a posebno borba protiv diskriminacije i zaštita slobode medija, takođe treba da bude na budućoj agendi Komisije.

Rezolucija EP podseća na značaj malih i srednjih preduzeća, koja u oblastima kreativnih i kulturnih industrija koriste fleksibilnost pravila zaštite autorskih prava kako bi proizvela kulturna dela i razvila inovativna rešenja za pristup korisnika adaptiranim delima. Zaključak Parlamenta je da je razvoj digitalnog tržišta nemoguć bez paralelnog razvoja kreativnih i kulturnih industrija. Iako je pravo na privatnu svojinu jedan od osnova modernog društva, Parlament ukazuje da je olakšavanje pristupa edukativnim sadržajima i kulturnim dobrima od izuzetnog značaja za razvoj društva zasnovanog na znanju, o čemu zakonodavci takođe treba da vode računa.

U rezoluciji EP se ističe važnost uloge biblioteka, te se Evropska komisija poziva da razmotri usvajanje izuzetaka koji bi bibliotekama omogućili da digitalizuju sadržaj za potrebe konsultacija, katalogizacije i arhiviranja.

Budući strateški i zakonski okvir bi trebalo dodatno da precizira i uskladi sledeća ograničenja sa domaćim zakonodavstvom (pogledati više u dokumentu: Zelena knjiga o autorskom pravu u ekonomiji znanja, Commission of the European Communities[29]): korišćenje biblioteka i arhiva, korišćenje za obrazovane svrhe, nauku i tehnološki razvoj, kao i korišćenje osoba sa invaliditetom.

4.1. Kulturno nasleđe, muzeji, biblioteke i arhivi

Predlog strategije intelektualne svojine 2016-2020 u velikoj meri se tiče institucija koje se bave nasleđem, imajući u vidu da su muzejska, bibliotečka i arhivska građa, kao i građa zavoda za zaštitu spomenika kulture, na koje se odnosi intelektualna svojina, mnogostruke: od fotografija predmeta, dokumenata i spomenika kulture, preko štampanih i digitalnih izdanja, do arhiva, filmova i fotografija koje predstavljaju prateću dokumentaciju različitih događaja vezanih za spomenike kulture, muzejske izložbe i programe, i slično. Sve ovo je predmet prava

[28] European Parliament resolution of 9 July 2015 on the implementation of Directive 2001/29/EC http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2015-0273
[29] Green Paper on Copyright in the Knowledge Economy http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/greenpaper_en.pdf

intelektualne svojine i nudi dijapazon mogućnosti za razvoj obrazovnih aktivnosti ovih institucija; za razvoj publike koja je posetilac sadržaja na internetu; za korišćenje i promociju dela koja se ne nalaze na stalnim i povremenim postavkama već u depoima i arhivama; kao i za ekonomski profit, odnosno dodatni izvor finansiranja institucija.

Iako su neki od velikih svetskih muzeja i arhiva sklopili ugovore sa kompanijama koje se bave licenciranjem prava na korišćenje fotografija[30], od čega ubiru značajne prihode, postoji velika razlika i već ustanovljena praksa između prodaje prava korišćenja za komercijalne svrhe (nove proizvode, brendiranje, marketing koji koristi kulturno nasleđe) i prava korišćenja za obrazovne svrhe, demokratizaciju informacija i znanja (različite edukativne sajtove i platforme, udžbenike i naučne publikacije koje se bave kulturnom baštinom ili koriste kulturnu baštinu za ilustrovanje drugih tema i fenomena; virtuelne ture kroz muzeje; edukativne programe u muzejima, bibliotekama i arhivima gde, radi poređenja i stvaranja svesti o širem geografskom i istorijskom kontekstu, jedna institucija koristi ilustracije zbirki druge institucije). Različite poslovne modele za tretiranje prava intelektualne svojine vezane za kulturno nasleđe nudi izveštaj Upravljanje pravima intelektualne svojine u muzejima.[31]

Uz to, sve je obimnija muzeološka literatura[32] i praksa koja govori u prilog učešća građana u stvaranju digitalnih kolekcija vezanih za kulturno nasleđe – tzv. *crowdsourcing* projekata, gde korisnici interneta doprinose stavljajući fotografije ličnog i porodičnog kulturnog nasleđa u digitalni prostor; unose podatke i meta podatke vezane za digitalizovane zbirke muzeja i arhiva, kontekstualizuju i kustosiraju digitalizovane sadržaje i slično. Ove savremene prakse pokazuju da se dostupnošću kulturnog nasleđa i uključivanjem građana u ove procese pojačava kolektivna zaštita nasleđa, podiže nivo svesti, informisanosti i znanja, te razvija kulturno nasleđe time što se povećava broj onih koji su spremni da doprinesu sakupljanju nasleđa u digitalnom prostoru. Jedan od skorijih primera je projekat Europeane „Veliki rat“ u kome su građani širom Evrope pozvani da upotpune znanja i sećanja na Prvi svetski rat time što će na digitalnu platformu postavljati svoje porodične fortografije, arhive i priče.[33]

Kako proces digitlizacije nasleđa u Srbiji nije daleko odmakao, iako je jedan od prioriteta kulturne politike Ministarstva kulture i informisanja, i kako nas kao državu čekaju značajni koraci u digitalizaciji, ali i dostupnosti i obezbeđivanju korišćenja sadržaja kulturnog nasleđa na internetu, potrebna nam je strategija koja će umesto mera represije stvoriti mere koje omogućavaju institucijama koje se bave zaštitom i istraživanjem kulturnog nasleđa, da koriste svoje zbirke i arhive u svrhe obrazovanja, popularizacije nasleđa, podizanja svesti i pospešivanja razvoja kreativnih industrija zasnovanih na elementima iz kulturnog nasleđa.

---

[30] Museums & Intellectual Property in the Multimedia Age
http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2006-2/ENG/p3_2006-2.pdf
[31] Managing Intellectual Property for Museums
http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/1001/wipo_pub_1001.pdf
[32] http://www.iisi.de/fileadmin/IISI/upload/2011/p138_oomen.pdf
[33] “Veliki rat” http://www.europeana1914-1918.eu/sr

Bibliotečko-informaciona delatnost višestruko je uključena u pitanje zaštite intelektualne svojine, budući da su biblioteke institucije koje prikupljaju, obrađuju i daju na korišćenje autorska dela. Svakodnevno se u bibliotekama umnožavaju delovi autorskih dela za potrebe učenja, ispita i ličnog usavršavanja. Najzad, u skladu sa svojom misijom da sakupljeno znanje i kulturno blago otkriju i učine dostupnim, biblioteke pristupaju procesu digitalizacije, koje ponovo znači umnožavanje autorskih dela i otvara pitanje koliko je taj proces u skladu sa zakonom.

Problem korišćenja dela nedostupnog titulara autorskog prava (*orphan works*) već je prepoznat kako u evropskim zemljama, tako i vanevropskim. Ova dela, kod kojih je jasno da nisu istekla imovinsko-pravna ovlašćenja, ali da je nemoguće utvrditi ko je titular autorskog prava, odnosno titular nije dostupan, uglavnom su nastajala krajem 19. i početkom 20. veka, i čine deo kulturne i naučne baštine, i ostaju nedostupna širokom krugu korisnika. U mnogim zemljama su pronađena i implementirana odgovarajuća rešenja, a jedno je sadržano i u posebnoj Direktivi 2012/28/EU[34] o određenim aspektima dozvoljenih upotreba dela nedostupnog titulara autorskog prava, koja još nije primenjena u Srbiji. Predložena strategija koja teži harmonizaciji sa evropskim zakonodavstvom morala bi prioritetno da uzme u obzir ubrzavanje procesa implementacije ove Direktive, uz bliže određivanje uslova i načina dozvoljenih upotreba dela nedostupnog titulara autorskog prava.

Pre uređenja ove oblasti, neophodno je uraditi analizu koja će utvrditi koliko je materijala koje trenutno poseduju biblioteke, muzeji i arhivi zaštićeno autorskim pravima, a koji deo je u javnoj svojini. Posebno treba obratiti pažnju dokle se stiglo u procesu digitalizacije, jer jednom kada ovaj proces bude završen bilo bi očekivano da ovaj sadžaj bude dostupan i u onlajn formi građanima, kao i kroz *e-lending*, elektronsko izdavanje građe u slučaju biblioteka, te kroz digitalizovane i dostupne kolekcije u slučaju muzeja, zavoda za zaštitu spomenika kulture i arhiva. Analiza organizacije i i kapaciteta zavoda za zaštitu spomenika kulture (2016) pokazuje da tek polovina zavoda ima javno dostupnu digitalizovanu građu onlajn, od čega je u 86% slučajeva digitalizovana oskudna tekstualna građa, dok fotografije i drugi audio-vizuelni materijali nisu prisutni u digitalnom obliku.[35] Ista studija ukazuje da je digitalizacija dokumentacionog materijala o kulturnom nasleđu i njena dostupnost građanima prioritet reforme mreže zavoda za zaštitu spomenika kulture, a i šire sistema zaštite i istraživanja kulturnog nasleđa.

Pošto su muzeji, arhivi, zavodi za zaštitu spomenika kulture i biblioteke često posrednici između onih koji imaju autorska i srodna prava i krajnjih korisnika tih prava, informacije o tipu i uslovima korišćenja prava postavljaju se tako da budu dostupne krajnjim korisnicima internet sajtova radi osiguranja legalnog korišćenja kulturnog nasleđa.

[34] Direktiva o delima nedostupnog titulara http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF

[35] Grupa autora (2016) Analiza organizacije i kapaciteta mreže zavoda za zaštitu spomenika kulture u Srbiji, Beograd http://vs3836.cloudhosting.rs/malodrvo/Studija_-_Akademija_umetnosti.pdf

Iako Direktiva za informaciono društvo (5)(2)(c) ne navodi e-pozajmicu, poslednja presuda Evropskog suda pravde je izričito navela da u pojedinim slučajevima bibliotekama i ova mogućnost treba da bude na raspolaganju.[36] Pored toga, u toku je i usvajanje posebne direktive koja će zaokružiti ovu oblast. U pomenutoj Zelenoj knjizi o autorskom pravu u ekonomiji znanja, navodi se da je svako zahtevanje prethodne dozvole autora za digitalizaciju njegovog dela preveliki teret i trošak na strani biblioteka, te da bi ograničenje u tom smislu trebalo da sadrži deo koji predviđa da nekomercijalno korišćenje treba bude dozvoljeno bez autorizacije. Buduće rešenje mora sadržati i deo koji se odnosi na *data-mining* (proces čiji je cilj analiza i kreiranje informacija iz velikog broja dokumenata i podataka, čijom se transformacijom kreira struktura jednostavna za razumevanje). Na nivou EU već je u toku usvajanje i Direktive koja će omogućiti ovaj proces u istraživačke i naučne svrhe.[37] Mnogo detaljnije ova oblast analizirana je u radu Međunarodne federacije asocijacije biblioteka (IFLA[38]), što je u slučaju muzeja izradio Međunarodni savet muzeja (ICOM[39]), kao i Svetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO) u izveštaju Upravljanje pravima intelektualne svojine u muzejima.[40] Uz to, Centralni institut za konzervaciju[41] upravo priprema publikaciju, tj. priručnik o dostupnosti i korišćenju kulturnog nasleđa u digitalnom prostoru, koja će biti objavljena i štampana sredinom decembra 2016. godine i koju bi trebalo konsultovati pri izradi finalne verzije strategije intelektualne svojine.

4.2. Obrazovanje

Izmenama Zakona o visokom obrazovanju iz septembra 2014. propisano je da je svaki univerzitet dužan da ustanovi repozitorijum u kojem će čuvati i elektronsku kopiju doktorske disertacije koju je dužan da učini javno dostupnom. Otvoreni pristup doktorskim disertacijama podrazumeva zakonsko ograničenje (suspenziju) isključivog autorskog prava na umnožavanje dela i njegovo interaktivno činjenje dostupnim. U tom smislu, buduća strategija bi morala da reši pitanje usklađivanja zakona i da utvrdi stav države prema ovom segmentu naučnog rada univerziteta. Rešenost države da naučni doprinos učini transparentnim, primenjena u odredbama iz 2014. godine, otvara pitanje odnosa i prema ostalim disertacijama, branjenim pre tog perioda. Sa ovakvim zakonskim rešenjima imamo paradoksalnu situaciju da su najnovije disertacije dostupne, dok disertacije iz 30-ih godina 20. veka, na primer, koje pripadaju delima nedostupnih titulara autorskog prava, to nisu.

---

[36] The lending of an electronic book (e-book)...
http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-11/cp160123en.pdf
[37] An EU exception for Text and Data Mining in the pipeline
http://kluwercopyrightblog.com/2016/05/11/eu-exception-text-data-mining-pipeline/
[38] Statement of Principles on Copyright Exceptions and Limitations for Libraries and Archives (2009)
http://www.ifla.org/publications/statement-of-principles-on-copyright-exceptions-and-limitations-for-libraries-and?og=29
[39] http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2006-2/ENG/p3_2006-2.pdf
[40] Managing Intellectual Property for Museums
http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/1001/wipo_pub_1001.pd
[41] http://www.cik.org.rs/

Procesi obrazovanja u novom digitalnom okruženju, usled sve bržih tehnoloških promena, nikada zapravo ne prestaju i poprimaju sve neformalnije oblike od kojih se mnogi odigravaju izvan obrazovnih ustanova, putem sistema za obrazovanje na daljinu i korišćenjem različitih tehničkih alata. Tako se i razmena obrazovnih materijala sve češće odigrava u digitalnom okruženju, što unapređuje postojeće obrazovne procese, ali stvara i rizike od povrede intelektualne svojine putem digitalizacije ili činjenja dostupnim materijala koji su predmet autorsko-pravne zaštite.

Ova oblast je u Direktivi ((5)(3)(a)) i domaćem Zakonu veoma šturo regulisana, pa omogućava korišćenje samo ilustracija odnosno javno izvođenje i predstavljanje objavljenjih dela za nekomercijalne svrhe nastave. Kako bi omogućile nesmetane procese obrazovanja i unapredile procese neformalnog obrazovanja koje se ne odigrava u učionici, mnoge zemlje su kasnije proširile ovo ograničenje, ili uvodeći pravo na pravičnu naknadu autorima ili su je podvrgli ugovorima koje određene institucije potpisuju sa nadležnim organizacijama ili, mada retko, sa samim autorima. Zbog toga je bitno pre svega proširiti ograničenje tako da obuhvata mnogo širi spektar korišćenja dela u obrazovne svrhe, u okviru i izvan institucija obrazovanja, posebno imajući u vidu činjenicu da razvojem tehnologije proces obrazovanja, učenja i istraživanja sve više poprima međunarodni karakter. Pristup podacima i korišćenje ne treba zakonom da bude ograničeno samo na fizički prostor. Zbog toga je bilo kakvo ograničenje u tom smislu nespojivo sa realnošću i novim metodama učenja i istraživanja.

4.3. Nauka i tehnološki razvoj

Neohodno je razumeti da je strateški i pravni okvir zaštite intelektualne svojine od značaja za:

- zaštitu intelektualne svojine na domaćem tržištu; i
- ograničenja za obrazovanje, nauku i tehnološki razvoj u Republici Srbiji.

Kako domaći inovacioni sektor, IT preduzetnici i kreativne industrije pretenduju da na teritoriji naše države zaposle istraživače, IT stručnjake i kreativce, kako bi kreirali proizvode i usluge koje će biti plasirane na globalno informaciono tržište (u funkciji povećanja izvoza), osnovni cilj strategije bi trebalo da bude podsticanje nauke i tehnološkog razvoja. Stoga, predloženoj strategiji nedostaje ključna mera za hvatanje u korak sa IV industrijskom revolucijom, reforma postojećeg pravnog okvira autorskih prava koja bi podržala nauku i tehnološki razvoj i proširila izuzetke od isključivog autorskog prava u interesu pravne sigurnosti i kreiranja novih biznis modela.

Primer: domaćim tehnološkim kompanijama nije od značaja efikasna zaštita patenta na domaćem tržištu već pravna sigurnost prilikom inovacija na postojećim tehnologijama, koja bi rezultirala proizvodom koji može biti eksploatisan na globalnom informacionom tržištu, u skladu sa međunarodnim okvirom zaštite intelektualne svojine.

Kada je reč o uticaju ograničenja autorskih prava na razvoj biznis sektora[42] pojedine analize su pokazale da inovacije i rast produktivnosti dolaze od malih, tehnološki naprednih firmi koje karakterišu usluge koje se pružaju putem interneta.

U praksi, mnoge firme koje planiraju da svoj biznis zasnuju na analizi podataka (*data analytics*) prvo moraju da se "obračunaju" sa komplikovanim normama autorskog prava, što samo odlaže početak pravog posla. I sama Evropska komisija je 2012. godine eksplicitno objavila da će buduća reforma autorskih prava biti u skladu sa novim digitalnim kontekstom. U tom smislu do danas postalo je manje-više jasno da će reforma krenuti putem renumeracije (naknade za korišćenje) umesto isključivih prava autora. Ovakav sistem naknade je mnogo pogodniji za biznis sektor, a krajnjim korisnicima otvara i mogućnost većeg pristupa sadržajima. Dodatno, na ovaj način se smanjuje nivo piraterije i nezakonite upotrebe autorskih dela. Jednom kada se autorima obezbedi naknada za korišćenje dela, postiže se veći nivo transparetnosti i pravne sigurnosti usled čega biznis sektor zna kada može da koristi delo i koliko treba da odvoji novca za tu svhru, dok korisnici znaju da kroz korišćenja usluga pristupaju autorskim delima koja su u leganom posedu. Na taj način se umnogome zatvara krug ilegalnom korišćenju autorskih dela.

Usled toga, akcenat Predloga strategije na efikasnom sprovođenju represivne zaštite intelektualne svojine ne može pomoći razvoju domaćeg istraživačkog i razvojnog sektora. Isključivo unapređenje efikasnosti zaštite doprinosi jačanju potencijala eksploatacije postojećih prava intelektualne svojine i našu industriju i građane postavlja u nepovoljan konkurentski položaj. Bez režima intelektualne svojine povoljnog za inovacije, Srbija će biti manje atraktivna za pokretanje biznisa i investicije u IT sektor i kreativne industrije. Kako je Republici Srbiji strateški cilj povećanje izvoza u ovoj oblasti, na ovaj način bi se podstakla konkurentnost domaće industrije i stimulisale investicije u istraživanje i razvoj.

Manifest inicijative "Scale up Europe"[43], koji su podržala vodeća evropska udruženja startap kompanija i preduzetnika, predlaže konkretne mere u pogledu razvoja startapa i kreativnih industrija, kako bi sistem zaštite autorskih prava pre svega bio korišćen za inovacije.

- Proširivanje i harmonizacija izuzetaka i ograničenja u okviru zaštite autorskih prava

U cilju razvijanja pravnog okvira za zaštitu autorskih prava koji podstiče kreativnost i inovativnost, kreatori politika bi trebalo da omoguće veći nivo usklađenosti sa digitalnim tehnologijama i okruženjem. Tako bi okvir trebalo da omogući bolju i lakšu upotrebu sadržaja koji je zaštićen autorskim pravima u kreativnoj industriji i da ukloni pravne pretnje koje se javljaju u procesu pokretanja novih preduzeća u oblastima u kojima postojeće kompanije imaju više advokata nego programera.

- Široki izuzeci za obradu tekstova i podataka za komercijalne i nekomercijalne aktivnosti

[42] http://www.ivir.nl/publicaties/download/LisbonCouncil_policybrief.pdf
[43] scaleupeuropemanifesto.eu/pdf/Scale_Up_Europe_Brochure.pdf

Kompanije mogu posedovati podatke, ali ih u nekim slučajevima ne mogu obrađivati ukoliko ne poseduju dodatne licence vlasnika autorskih prava podataka. Ovo usporava proces inovacija, pogotovo među digitalnim startap kompanijama koje su u većini slučajeva primorane da troše više vremena na konsultacije sa svojim advokatima o propisanim pravnim ograničenjima, nego na razvijanje novih saznanja iz podataka kojima već imaju pristup.

U "Scale up" manifestu je predloženo da bi evropskim istraživačima i preduzetnicima trebalo omogućiti izuzetak za obradu tekstova i podataka i dati im pravo da obrađuju podatke za koje već poseduju autorska prava ili su dostupna na internetu. Ovo nije pokušaj da se informacije učine besplatnim, naprotiv, reč je o potrebi da se ostvari pravo na dobijanje znanja iz informacija koje su već u legalnom posedu. Zaključak je da je neophodno usvojiti širi, povoljniji regulatorni režim za obradu tekstova i podataka.

4.4. Pristup znanju osoba sa invaliditetom

Evropski zakonodavac je i u ovom slučaju ostao nedorečen, pa je zbog toga i ova odredba (5)(3)(b) u državama članicama drugačije regulisana. U pojedinim zemljama (Holandija) predviđa se plaćanje naknade za kopiranje i komunikaciju dela publici. Posebno treba biti precizan i omogućiti pristup licima sa različitim oblicima invalideteta, zbog čega je nemačko rešenje ostalo nejasno kada je reč o tome ko tačno može da se osloni na ovo ograničenje. Takođe, treba omogućiti pristup velikom broju različitih formi autorskih dela, jer je njihov broj (tehnički pripremljen tako da mogu da mu pristupe lica sa različitim oblicima i stepenom invaliditeta) i ovako mali, pa bi svako sužavanje još više otežalo njihov položaj u društvu. U tom smislu, deo Predloga strategije koji predviđa usvajanje konvencije iz Marakeša svakako je dobar korak ka pružanju većeg broja dela ovoj kategoriji korisnika.

Pored toga, i druge oblike ograničavanja autorskih prava, već nabrojanih u članu 5, kojima zemlje članice, usvajajući ih, pružaju veći stepen zaštite i uživanja ljudskih prava, treba posebno navesti u strategiji kao deo Glavnog cilja I. Kada je reč o zaštiti prava na slobodu misli, savesti i veroispovesti, to je nekoliko jasnih ograničenja:

- reprodukciju televizijskog sadržaja za nekomercijalne svrhe u ustanovama socijalne zaštite (5)(2)(c)
- korišćenje organa javne bezbednosti da bi se osiguralo neometan rad administrativnih, parlamentarnih organa vlasti i sudskih postupaka (5)(3)(e)
- korišćenje tokom verskih svetkovina ili državnih praznika koje organizuju organi javne vlasti (5)(3)(g)

4.5. Zaštita slobode izražavanja uključujući i medijske slobode

Važeći Zakon autorskim i srodnim pravima u članu 43 već predviđa nekoliko izuzetaka koji su od značaja u okviru izveštavanja javnosti putem štampe, radija, televizije i drugih medija, kada se autorsko delo može koristiti bez dozvole i bez plaćanja naknade. Smatramo da bi, s obzirom na

prvi cilj strategije, ovaj dokument morao da sadrži mere kojim bi se naš pravni okvir uskladio sa komunitarnim pravom, i to tako što bi se proširio i bolje definisao krug izuzetaka koji se odnose na izveštavanje javnosti. Posebno treba obratiti pažnju na dosadašnju sudsku praksu povodom ovog pitanja u Višem sudu, s obzirom na to da može biti od izuzetnog značaja način na koji se do sada odlučivalo u ovakvim predmetima i kako su se tumačile ove odredbe. Radi efikasnijeg i boljeg odlučivanja, ove odredbe se moraju primenjivati u najširem mogućem smislu, a ne restriktivno, i potrebno ih je dodatno precizirati. Stoga bi u naše zakonodavstvo u najmanju ruku trebalo implementirati rešenja iz Direktive 2001/29/EC i to tako što bi se proširili izuzeci u odnosu na isključiva prava autora, a koji se odnose na:

- Objavljivanje autorskog dela u medijima, komunikaciju sa javnošću ili stavljanje na raspolaganje objavljenih tekstova o aktuelnim ekonomskim, političkim ili verskim temama ili elektronskih radova ili drugog predmeta istog karaktera, u slučajevima gde takva upotreba nije izričito zabranjena, i dokle god je izvor, uključujući i ime autora, naznačen, ili korišćenje radova ili drugih predmeta u vezi sa izveštavanjem o aktuelnim događajima, u obimu potrebnom za informativne svrhe i sve dok je izvor, uključujući i ime autora, naznačen, osim ako se ispostavi da to nije moguće (tačka (5)(3)(c) Direktive)

- Citate koji se koriste kao kritika ili komentar, pod uslovom da se oni odnose na delo koje je već zakonito stavljeno na raspolaganje javnosti, koji će, osim ukoliko se ispostavi da je to nemoguće, naznačiti izvor, uključujući ime autora, te da je njihova upotreba u skladu sa dobrim običajima i u meri koju zahteva određena svrha; (tačka (5)(3)(d) Direktive)

5. Zaključak

Predlog strategije bi u delu Glavni cilj trebalo dopuniti i aktivnostima koje se odnose na izradu Analize procene rizika pre usvajanja i/ili izmene zakona i harmonizacije zakonodavstva. U uvodnom delu ovog cilja treba dodati predloženo razmatranje jer je strategija pravi instrument gde se ovakva razmatranja mogu navesti i razraditi, i u tom smislu ukazati budućem zakonodavcu kojim ciljevima i principima iz ove oblasti treba stremiti.

Predlog strategija posebno treba da obradi deo koji se odnosi na izuzetke i ograničenja autorskih prava i pruži sigurnost da će buduća zakonska rešenja omogućiti veći stepen pristupa autorskim delima, a time i veći stepen obrazovanja, medijskog pluralizma i slobode izražavanja.

Predloženoj strategiji nedostaje ključna mera za razvoj kreativnih industrija i IT preduzetništva, odnosno reforma postojećeg pravnog okvira autorskih prava koja bi podržala inovacije i proširila izuzetke i ograničenja isključivog autorskog prava u interesu pravne sigurnosti i kreiranja novih biznis modela. Ovo bi bila i jedina mera koja podržava rast BDP-a u Srbiji - ostale mere zapravo podržavaju rast BDP-a u Sjedinjenim Državama i drugim zemljama čija je intelektualna svojina predmet piraterije u Srbiji. Treba uzeti u obzir da se IT i kreativne industrije razvijaju upravo zahvaljujući platformama otvorenog koda (*open source*), kao što je GitHub, nasuprot vlasničkom softveru koji je zaštićen pravom intelektualne svojine. Buduća strategija, u skladu sa

proklamovanim ciljevima globalnog ali i domaćeg razvoja, treba da teži režimu intelektualne svojine povoljnom za nauku i tehnološki razvoj, koji bi Srbiju činio atraktivnom za razvoj ekonomije znanja, naučno-istraživačkih poduhvata, IT preduzetništva, kreativnih industrija i za investicije u ove sektore.

---

exesum

Ovaj dokument sadrži komentare na Predlog strategije intelektualne svojine u Srbiji za period od 2016. do 2020. Kao oblikovan i uređen skup primedbi i analiza više različitih organizacija i institucija zainteresovanih za dobra sistemska rešenja u ovoj oblasti, Komentar nadležnim institucijama dostavlja SHARE Fondacija u zajedničko ime.

Opšti zaključak Komentara utvrđuje da je Predlog strategije intelektualne svojine izrađen mimo zainteresovane javnosti, bez konsultacija sa različitim, javnim i privatnim akterima čije će poslovanje trpeti neposredan uticaj predložene strategije. Pojedina rešenja Predloga nalaze se u koliziji sa ustavnim i zakonskim okvirom Republike Srbije, te odstupaju sa puta harmonizacije domaćeg pravnog poretka sa evropskim tekovinama.

Predloženi strateški tekst potpuno izostavlja čitav spektar delatnosti i načela od javnog interesa, kao što su, između ostalog, slobodan pristup znanju i zajedničkom nasleđu, sloboda izražavanja u onlajn okruženju, informaciona privatnost te razvoj inovacija, kreativnih industrija i IT preduzetništva.

Autori Predloga promovišu mere za zaštitu intelektualne svojine koje bi mogle ugroziti Ustavom i zakonima zaštićena prava građana i narušiti odnose na slobodnom tržištu. Ne uzimajući u obzir prirodu poslovanja na internetu ni tehničke mogućnosti za izvršenje predloženih mera, Predlog potencijalno ugrožava poslovanje pružalaca usluga informacionog društva a pravosudnom sistemu najavljuje blokadu zahtevima za odlučivanje.

Sporne mere obuhvataju blokiranje i filtriranje sajtova, oduzimanje domena, kreiranje baze “sumnjivih lica” i prikupljanje obaveštajnih podataka, što nije u skladu sa domaćim i evropskim pravnim sistemom. Očekivanje rasta prihoda po osnovu intelektualne svojine sprovođenjem ovakvih mera ne odražava iskustva razvijenih zemalja niti relevantna istraživanja, dok bi troškovi primene i održavanja predloženih mera predstavljali dodatni finansijski teret za internet provajdere, a koji bi na kraju snosili građani Srbije.

SHARE Fondacija i organizacije potpisnice upućuju zahtev nadležnim institucijama da Predlog strategije ekstenzivno prerade u skladu sa iznesenim komentarima, u transparentnoj proceduri i u skladu sa proklamovanim načelom saradnje institucija državne uprave sa zainteresovanom javnošću.

OSTALI SADRŽAJ U OVOM DOKUMENTU:

Obaveštenje o strategiji

Poziv za uključivanje u javnu raspravu (nacrt mail-a za poziv na akciju)

Poziv za uključivanje u javnu raspravu (na engleskom jeziku)

Kratak sažetak za zagovaranje

Press Clipping

Organizacije koje podržavaju komentare

SHARE Fondacija u saradnji sa brojnim partnerima u okviru ovog dokumenta priprema detaljne komentare na Predlog strategije koje će poslati Zavodu za intelektualnu svojinu. Pozivamo sve zainteresovane da pripreme svoje komentare ili da nam dostave svoje sugestije i podrže komentare koje će SHARE pripremiti u saradnji sa zajednicom.

Link ka tekstu: STRATEGIJA ZA OGRANIČAVANJE ONLAJN SLOBODA, INOVACIJA I PRISTUPA ZNANJU
Komentare možete podržati na PiratePad-u koji se nalazi na sledećem linku: http://piratepad.net/StrategijaIP1620 (samo za organizacije).
Predlog strategije objavljen je na sajtu Zavoda za intelektualnu svojinu.
Informacija o javnoj raspravi može se naći na sajtu Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Ukoliko imate mogućnosti da samostalno dostavite primedbe to možete učiniti Zavodu za intelektualnu svojinu na adrese zis@zis.gov.rs i mmarsenic@zis.gov.rs, ili na adresu: Zavod za intelektualnu svojinu, Beograd, Kneginje Ljubice 5, sa naznakom “Za Predlog strategije intelektualne svojine za period od 2016. do 2020. Godine”.

O procesu reforme EU regulative u oblasti autorskih prava:

- European Parliament resolution of 9 July 2015 on the implementation of Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society
- Reda Report draft – explained
- Green Paper on Copyright in the Knowledge Economy
- Copyright in the age of the internet
- Save Copyright Reform!
- Copyright Reform Unlocking copyright for users
- EU copyright rules: Is it time for a revolution?

6. Tekst komentara na strategiju (u procesu)

---

7. Obaveštenje o strategiji

Slobode na udaru Predloga strategije intelektualne svojine

SHARE Fondacija poziva zainteresovanu javnost da svojim predlozima uspostavi kontratežu strogim merama predviđenim Predlogom strategije intelektualne svojine za period od 2016. do 2020. godine. Predlog je 3. novembra stavljen na javnu raspravu, bez informacija o tome ko je i kada učestvovao u njegovoj izradi. Javna rasprava je otvorena do 22. novembra.

Pooštravanje režima zaštite autorskih i srodnih prava kojim se ograničavaju fundamentalna prava, bez širih konsultacija sa profesijama i udruženjima koja će se naći na udaru, sugeriše zaštitu interesa globalnih korporacija dok se domaći akteri, pre svega obrazovne institucije kao i biblioteke, arhivi i muzeji, te mediji, kreativne industrije i IT preduzetnici - uvode u stanje pravne nesigurnosti.
Predlog strategije iznet je u trenutku kada je debata o reformi sistema autorskih prava jedna od ključnih tema u Briselu, a njen budući epilog svakako će uticati i na nova pravna rešenja u Srbiji. Predloženoj strategiji nedostaje ključna mera za razvoj - reforma postojećeg pravnog okvira autorskih prava koja bi podržala inovacije, podsticala kreativnost i digitalizaciju kulturne baštine kroz proširivanje izuzetaka od isključivog autorskog prava u interesu pravne sigurnosti.

Predloženim merama ozbiljno su ugrožene temeljne vrednosti informacionog društva, čija je izgradnja u Srbiji u toku, između ostalog slobodan pristup znanju i sloboda izražavanja na internetu, informaciona privatnost kao i celokupan ekosistem za inovacije i razvoj kreativnih industrija i IT preduzetništva.

Opširnije saopštenje nalazi se na sajtu SHARE Fondacije.

Podršku primedbama na Predlog strategije uputili su Fondacija Hajnrih Bel Srbija, Komitet pravnika za ljudska prava, Inicijativa mladih za ljudska prava, Nova Iskra i Civil Rights Defenders. Formalne komentare na tekst Predloga strategije SHARE Fondacija će dostaviti narednih dana, do kada se institucije, neformalne organizacije i udruženja mogu pridružiti apelu - http://piratepad.net/StrategijaIP1620

Tekst Predloga strategije intelektualne svojine:
http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/Strategija-intelektualne%20-svojine-2016-2020-v20161102%20.pdf

Pozivamo partnere da podele ovo saopštenje na društvenim mrežama. Za sve dodatne informacije na raspolaganju vam je naš kolega Bojan Perkov: bojanperkov@sharedefense.org.

---

8. Poziv za uključivanje u javnu raspravu (nacrt mail-a za poziv na akciju)

Slobode na udaru Predloga strategije intelektualne svojine

SHARE Fondacija poziva zainteresovanu javnost da svojim predlozima uspostavi kontratežu strogim merama predviđenim Predlogom strategije intelektualne svojine za period od 2016. do 2020. godine. Predlog je 3. novembra stavljen na javnu raspravu, bez informacija o tome ko je i kada učestvovao u njegovoj izradi. Javna rasprava je otvorena do 22. novembra.

Pooštravanje režima zaštite autorskih i srodnih prava kojim se ograničavaju fundamentalna prava, bez širih konsultacija sa profesijama i udruženjima koja će se naći na udaru, sugeriše zaštitu interesa globalnih korporacija dok se domaći akteri, pre svega obrazovne institucije kao i biblioteke, arhivi i muzeji, te mediji, kreativne industrije i IT preduzetnici - uvode u stanje pravne nesigurnosti.

Predlog strategije iznet je u trenutku kada je debata o reformi sistema autorskih prava jedna od ključnih tema u Briselu, a njen budući epilog svakako će uticati i na nova pravna rešenja u Srbiji. Predloženoj strategiji nedostaje ključna mera za razvoj - reforma postojećeg pravnog okvira autorskih prava koja bi podržala inovacije, podsticala kreativnost i digitalizaciju kulturne baštine kroz proširivanje izuzetaka od isključivog autorskog prava u interesu pravne sigurnosti.

Predloženim merama ozbiljno su ugrožene temeljne vrednosti informacionog društva, čija je izgradnja u Srbiji u toku, između ostalog slobodan pristup znanju i sloboda izražavanja na internetu, informaciona privatnost kao i celokupan ekosistem za inovacije i razvoj kreativnih industrija i IT preduzetništva.

Opširnije saopštenje nalazi se na sajtu SHARE Fondacije.

Podršku primedbama na Predlog strategije uputili su Fondacija Hajnrih Bel Srbija, Komitet pravnika za ljudska prava, Inicijativa mladih za ljudska prava, Nova Iskra i Civil Rights Defenders. Formalne komentare na tekst Predloga strategije SHARE Fondacija će dostaviti narednih dana, do kada se institucije, neformalne organizacije i udruženja mogu pridružiti apelu - http://piratepad.net/StrategijaIP1620

Tekst Predloga strategije intelektualne svojine:
http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/Strategija-intelektualne%20-svojine-2016-20

20-v20161102%20.pdf

Pozivamo partnere da podele ovo saopštenje na društvenim mrežama. Za sve dodatne informacije na raspolaganju vam je naš kolega Bojan Perkov: bojanperkov@sharedefense.org.

---

9. Poziv za uključivanje u javnu raspravu (na engleskom jeziku)

Serbia: Freedoms under attack in the Intellectual Property Strategy Proposal

SHARE Foundation needs the support in the fight against strict measures provided in the Draft of the Intellectual Property Strategy 2016-2020, which is currently on public discussion until November 22. The Draft is open for public discussion since November 3, without any information as to who was involved in compiling the document.

Introducing a stricter regime for the protection of copyright and related rights that amounts to limiting fundamental rights, without consulting professionals and associations which would be subjected to these measures, suggests that the interests of global corporations would be protected, while domestic actors - educational institutions, libraries, archives and museums, as well as media, creative industries and IT entrepreneurs - would be put in a state of legal uncertainty.

The Draft Strategy was presented at the time when copyright reform is one of the key debates in Brussels, and its outcome will certainly impact new regulations in Serbia.

Proposed measures would seriously endanger the fundamental values of information society, which is yet developing in Serbia, such as free access to knowledge and freedom of expression on the internet, as well as the whole IT ecosystem. It is particularly worrying that the proposals for achieving strategy goals would endanger information privacy and digital security, protected by law.

A more detailed announcement is available at the SHARE Foundation website.

SHARE Foundation and partner organizations will prepare detailed comments in response to the Draft Strategy and file these comments with the Institute for Intellectual Property. We invite all interested parties to prepare their comments as well, send us their suggestions or support the comments that SHARE is preparing in collaboration with the community. Please do this using the PiratePad available at this link: http://piratepad.net/StrategijaIP1620. We would also appreciate if you could share this information with your professional network and partners.

10. Kratak sažetak za zagovaranje

Treba izbaciti ove izuzetno represivne mere koje vrše neopravdano ugrožavanje fundamentalnih prava:

- uklanjanje “spornih” sajtova
- blokiranje i zaplena domena
- prikupljanje podataka o uplatama
- stvaranje baze obaveštajnih podataka

IP je važan ali nije važniji od ljudskih prava koja se ovim putem neopravdano ugrožavaju. U našim komentarima ćemo se detaljno pozabaviti ovim merama.

Predloženoj strategiji nedostaje ključna mera za razvoj - reforma postojećeg pravnog okvira autorskih prava koja bi podržala inovacije i proširila izuzetke od isključivog autorskog prava u interesu pravne sigurnosti, podsticanja kreativnosti i kreiranja novih biznis modela.

Preporuka je da se bolje specifiraju izuzeci od autorskog prava i IP-a u korist:

- slobode izražavanja, javnog informisanja i medijske produkcije
- obrazovanja i slobodnog pristupa znanju
- biblioteka, muzeja, arhiva i drugih kulturno-istorijskih institucija
- nauke i istraživanja
- inovacija i privrednog razvoja (kreativne industrije i IT preduzetništvo)
- otvorenih podataka

To su problemi koji pritiskaju Brisel i na njih treba obratiti pažnju.

Na kraju treba napomenuti problematične mere nemaju finansijsko opravdanje. Troškovi implementacije su previsoki i očekivano je da ih pretežno podnesu država i domaći privatni sektor dok će strane multinacionalne kompanije biti jedini profiteri i to u prilično ograničenom iznosu uzimajući u obzir našu kupovnu moć.

11. Press Clipping

Medij	Naslov i link	Datum
Startit.rs	Ograničavanje onlajn sloboda i inovacija — Šta se krije u novom Predlogu strategije intelektualne svojine?	15.11.2016.
Netokracija.rs	*Pooštravanje zaštite autorskih prava na putu razvoja kreativne i IT industrije*	15.11.2016.
NDNV	***Strategija za ograničavanje onlajn sloboda, inovacija i pristupa znanju***	15.11.2016.
TACSO	***Strategija za ograničavanje onlajn sloboda, inovacija i pristupa znanju***	15.11.2016.
naslovi.net	*Ograničavanje onlajn sloboda i inovacija — Šta se krije u novom Predlogu strategije intelektualne svojine?*	16.11.2016.
edri.org	*EDRi-gram 14.22 - recommended reading*	16.11.2016.
pescanik.net	*Strategija-intelektualne-svojine-bez-strategije-bez-intelekta*	17.11.2016.
Autonomija	*BOJAN PERKOV (SHARE): SRBIJA UVODI CENZURU NA INTERNETU?*	22.11.2016.
Novi magazin	*Bojan Perkov (Share): Da li Srbija uvodi cenzuru na internetu*	22.11.2016.

---

12. Organizacije koje podržavaju komentare

Organizacije koje su do sada podržale komentare:

1. SHARE Fondacija
2. Fondacija Hajnrih Bel - Kancelarija Beograd
3. YUCOM - Komitet pravnika za ljudska prava
4. YIHR - Inicijativa mladih za ljudska prava
5. Nova Iskra
6. Civil Rights Defenders
7. Savez udruženja pacijenata Srbije
8. Ubuntu Srbija
9. Startit - SEE ICT
10. ICT HUB
11. Nezavisno društvo novinara Vojvodine
12. Evropa Nostra Srbija
13. CRTA
14. Fondacija Grupa za kreativnu ekonomiju
15. Udruženje preduzetnika Leskovac
16. Udruženje poslovnih žena Danica Jablaničkog i Pčinjskog okruga
17. Asocijacija Malih i srednjih preduzeća i preduzetnika Srbije
18. Lorentzkraft D.O.O.
19. Mozilla Srbija
20. CINS - Centar za istraživačko novinarstvo
21. Centar za ljudska prava i studije razvoja CHRDS
22. AOM - Asocijacija onlajn medija
23. NUNS - Nezavisno udruženje novinara Srbije
24. Internet društvo Srbije - ISOC Serbia
25. Slavko Ćuruvija fondacija
26. Centar za istraživanje javnih politika
27. ICOM Serbia - Međunarodni savet muzeja Srbija
28. Narodni muzej Kikinda
29. Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ Beograd

---

13. Plan pisanja komentara

Kritika predloženih mera

Treba izbaciti ove izuzetno represivne mere koje vrše neopravdano ugrožavanje fundamentalnih prava:

- uklanjanje “spornih” sajtova - Jelena
- blokiranje i zaplena domena - Jelena
- prikupljanje podataka o uplatama - Danilo
- stvaranje baze obaveštajnih podataka - Danilo

IP je važan ali nije važniji od ljudskih prava koja se ovim putem neopravdano ugrožavaju. U našim komentarima ćemo se detaljno pozabaviti ovim merama.

Izostavljeni interesi

Predloženoj strategiji nedostaje ključna mera za razvoj - reforma postojećeg pravnog okvira autorskih prava koja bi podržala inovacije i proširila izuzetke od isključivog autorskog prava u interesu pravne sigurnosti, podsticanja kreativnosti i kreiranja novih biznis modela.

Preporuka je da se bolje specifiraju izuzeci od autorskog prava i IP-a u korist:

- slobode izražavanja, javnog informisanja i medijske produkcije - Nevena, Boki
- obrazovanja i slobodnog pristupa znanju - Đorđe, Nevena
- biblioteka, muzeja, arhiva i drugih kulturno-istorijskih institucija - Nevena, Đorđe
- nauke i istraživanja - Đorđe
- inovacija i privrednog razvoja (kreativne industrije i IT preduzetništvo) - Sonja
- otvorenih podataka

To su problemi koji pritiskaju Brisel i na njih treba obratiti pažnju.

Na kraju treba napomenuti problematične mere nemaju finansijsko opravdanje. Troškovi implementacije su previsoki i očekivano je da ih pretežno podnesu država i domaći privatni sektor dok će strane multinacionalne kompanije biti jedini profiteri i to u prilično ograničenom iznosu uzimajući u obzir našu kupovnu moć.

Materijali:
https://juliareda.eu/copyright-evaluation-report/

Implementation of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society - report
Ovo je izveštaj usloven u EU parlamentu i on daje preporuke za izuzetke i ograničenja - odatle treba vući policy nivo - od stava 33 do kraja

Biblioteke:

- assess the adoption of an exception allowing **public and research libraries** to legally lend works to the public in digital formats for personal use, for a limited duration, through the internet or the libraries' networks.
- Exceptions related to digitalization

Originalni spisak direktiva sa strane 6

Cable and Software Directive http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0083:EN:HTML, Software Directive http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:111:0016:0022:EN:PDF, Database Directive http://eur-lex.europa.eu/lexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0009:EN:HTML, Rental and Lending Directive http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006L0115, Resale Directive http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/resale-right/index_en.htm, Orphan Works Directive http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF, Term Directive http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/term-protection/index_en.htm#maincontentSec1, Collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0026 i Enforcement Directive http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0048R(01)